

ЗАШТИТА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО ПОВРЕЂЕНОГ ПРЕКОМЕРНИМ ПОКЛОНИМА У НАШЕМ ПРАВУ DE LEGE LATA И DE LEGE FERENDA¹

Апстракт: Право на нужни део може бити повређено прекомерним завештајним располагањима или поклонима које је оставилац чинио за живота. Када до повреде дође, у диспозицији је нужних наследника да ли ће захтевати намирење свог нужног дела. Закон о наслеђивању детаљно регулише редослед корака у поступку заштите нужног дела, као основно правило дефинишући да се нужни део најпре намирује из завештајних располагања, а ако њихова вредност није довољна, и из поклона. У раду се разматра начин намирења нужног дела из поклона, када је оно облигационоправног и наследноправног карактера. Аутор настоји да кроз критичку анализу законских решења у погледу улоге поклона у повреди и намирењу нужног дела, пружи одговоре на нека спорна питања која су као таква у раду идентификована, и да изнесе неке нове идеје у погледу начина намиривања нужног дела из поклона *de lege ferenda*.

Кључне речи: нужни део, поклони, завештање, повреда, заштита нужног дела.

Увод

У животној свакодневици неретко бива да добротним правним пословима оставилац располаже својом имовином, односно заоставштином, на начин којим угрожава интересе неких њему блиских лица. Когентним нормама које регулишу наследноправне односе, у правима европскоконтиненталног

¹ Овај рад је резултат истраживања на пројекту Заштита људских и мањинских права у европском правном простору (бр. пројекта 179046), који реализује Правни факултет Универзитета у Нишу.

круга, установом нужног дела постављене су границе слободи бесплатно располагања имовинским правима.² Према се појам нужног дела формирао се првенствено „као антитеза потпуне слободе тестаментарног располагања имовином од стране оставиоца“,³ и представља „садржински најефикасније ограничење слободе тестирања“,⁴ савремена права установом нужног дела у мањој или већој мери ограничавају и слободу добротних располагања оставиоца правним пословима *inter vivos*.⁵

Законске норме које уређују нужно наслеђивање прецизирају начин и редослед намирања нужног дела из оставиочевих добротних располагања. Иако се нужни део првенствено намирује из завештајних располагања, па тек потом из поклона, законодавац поклонима придаје значајну пажњу, дефинишући њихов утицај на повреду нужног дела и правне путеве намирања нужног наследника из поклоњених добара

У овом раду пажњу ћемо усмерити ка проучавању правне заштите нужног дела повређеног поклонима, како је види наш законодавац, домаћа судска пракса и теорија. Критички анализирајући постојећа решења, настојећемо утврдити има ли места њиховом побољшању, и у том смислу изнећемо идеје о правцима њиховог преобликовања, у циљу успостављања адекватног баланса између заштите интереса нужних наследника са једне, и интереса поклонопримаца, са друге стране.

2 Видети нпр.: чл. 913-930 Француског грађанског законика (*Code Civil*, даље: *CC*), §2303-2345 Немачког грађанског законика (*Bürgerlichen Gesetzbuches*, *RGBl. S. 195*; даље: *BGB*), §762-796 *Аустријског грађанског законика* (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, *JGS Nr. 946/1811*; даље: *ABGB*), чл. 27-47 *Закона о наслеђивању Црне Горе* („*Službeni list CG*», бр. 74/2008), чл. 30-50 *Закона о наслеђивању Хрватске* („*Narodne novine*“, бр. 48/03), чл. 25-45 *Закона о родовању Словеније* („*Uradni list SRS*“, бр. 15/76, 23/78, „*Uradni list RS*“, бр.17/91-*ZUDE*, 13/94-*ZN*, 40/94 *Odl. US*, 82/94-*ZN-B*, 117/00 *Odl. US*, 67/01, 83/01-*OZ*), чл. 30-49 *Закона за наслеђивање Македоније* („*Сл. весник на РМ*“, бр. 47/96).

3 Б. Марковић, *Закон о наслеђивању – са објашњењима и напоменама*, Београд, 1955, стр. 113.

4 О. Антић, *Слобода завештања и нужни део*, докторска дисертација, Београд, 1983, стр. 19.

5 У том смислу треба схватити и одредбу чл. 40 ст. 1 *Закона о наслеђивању Републике Србије* („*Сл. гласник РС*“, бр. 46/1995 и 101/2003 – у даљем тексту: *ЗОН*) којом се нужни део дефинише као онај део заоставштине којим оставилац није могао располагати. Сагледано у контексту осталих норми које уређују нужно наслеђивање, под заоставштином се овде сматра тзв. обрачунска вредност заоставштине, чије је израчунавање регулисано чл. 48, док појам „располагање“ инкорпорира завештајна располагања и поклоне.

УКРАТКО О ПОВРЕДИ ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО

Нужни део може бити повређен делимично или у потпуности само завештајним располагањима, кумулативно и завештајним располагањима и поклонима, или само учињеним поклонима.

Да би се утврдило постојање повреде нужног дела, мора се најпре приступити израчунавању обрачунске вредности заоставштине (ОВЗ). Величина нужног дела одређује се од законског дела сваког нужног наследника, у облику разломка,⁶ а његова вредност изражава се у утврђеном проценту од обрачунске вредности заоставштине.

Према слову закона, нужни део је повређен ако је вредност завештајних располагања и поклона учињених нужном наследнику, или лицу уместо кога он долази на наслеђе, мања од вредности нужног дела.⁷ Овакво одређење непотпуно је и недовољно прецизно. Оно несумњиво апсорбује ситуацију када нужни наследник ништа није добио од оставиоца, који је бесплатним правним пословима *inter vivos* или *mortis causa* располагао својим имовинским правима.⁸ Међутим, нужни део не мора бити повређен чак ни када нужни наследник ништа бестеретно није стекао од оставиоца, ако је вредност заоставштине довољна да може бити намирен у виду законског наследног дела.⁹ Осим тога, у случају када је оставилац наложио да се нужном наследнику у наследни део не урачунавају поклони и испоруке,¹⁰ оне неће бити узете у обзир при утврђивању постојања повреде нужног дела, без обзира на њихову вредност, те ће се сматрати да је нужном наследнику повређен нужни део.¹¹ Повреде нужног дела нема ни у случају када је нужни наследник дуговао оставиоцу вредност једнаку или

6 У нашем праву, дакле, прихваћен је концепт појединачног нужног дела. Нужни део потомака, усвојеника и њихових потомака, као и супружника оставиоца увек је половина, а нужни део родитеља и осталих предака, усвојиоца и браће и сестара оставиоца трећина од законског наследног дела.

7 Видети: чл. 42 ЗОН. При томе, није од значаја да ли је нужни наследник намирен као поклонопримац, завештајни наследник или испорукопримац, као институт или супститут, или му је нужни део намирен прираштајем наследног дела завештајног наследника који неће или не може да наследи.

8 У том правцу упућују се критике оваквој формулацији због њене непотпуности. Видети: Н. Стојановић, Како се остварује и штити право на нужни део, повређено прекомерним завештајним располагањима и учињеним поклонима, „Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије“, тематски зборник радова, Ниш, 2009, стр. 164.

9 У том смислу: Д. Ђурђевић, Институције наследног права, Београд, 2010, стр. 231.

10 Видети: чл. 67-69 ЗОН.

11 Тако и: О. Антић, З. Балиновац, Коментар Закона о наслеђивању, Београд, 1996, стр. 228. Нужни наследник задржаће вредност поклона и испорука само уколико њима није повређен нужни део осталих нужних наследника.

већу од вредности његовог нужног дела, у случају постојања захтева осталих санаследника да му се у наследни део урачуна оно што је оставиоцу дуговао.¹² Са друге стране, завешталац може нужном наследнику завештати аликвотни део заоставштине који процентуално одговара или је већи од висине нужног дела, посматрано у односу на активу заоставштине, а да и поред тога нужни део не буде подмирен. Таква ситуација постојаће када је услед учињених поклона другим лицима, вредност добијеног дела заоставштине мања од вредности нужног дела.

Повреда нужног дела, дакле, постоји када нужни наследник ни као завештајни наследник, ни као испорукопримац или поклонопримац, нити кроз законски наследни део, не добије део обрачунске вредности заоставштине који вредносно одговара величини његовог нужног дела, осим у случајевима када је оставилац наредио да се нужном наследнику у наследни део не урачунавају испоруке и поклони чија је вредност једнака или већа од нужног дела, и када је вредност дугова нужног наследника према оставиоцу једнака или већа од нужног дела.¹³ Сматрамо да је у том смислу потребно кориговати одредбу чл. 42 ЗОН-а, како би се прецизније дефинисало када повреда нужног дела постоји.

ПОВРЕДА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО ПОКЛОНИМА

Нужни део може бити повређен само оним добротиним располагањима чија се вредност узима у обзир приликом израчунавања обрачунске вредности заоставштине, као основице за вредносно исказивање нужног дела. Добротина давања која се не урачунавају у ову рачунску категорију, када год да су учињена, нису основ повреде нужног дела, нити се из њих нужни део може намирити.

Када је о поклонима реч, ЗОН предвиђа да у обрачунску вредност улазе поклони учињени било када током живота законским наследницима, без обзира у ком се наследном реду налазе, да ли хоће или могу да наследе, као и поклони учињени трећим лицима у последњој години живота.^{14,15} Из одређених правно-политичких разлога, нека оставиочева добротина давања изузета су из

12 Арг. из чл. 74 ЗОН.

13 Упор. В. Ђорђевић, Наследно право, Ниш, 1997, стр. 289. Треба приметити да ће повреда нужног дела постојати и када је оставилац са нужним наследником, као даваоцем издржавања, закључио уговор о доживотном издржавању, којим је располагао тачно наведеним имовинским правима (без обзира на њихову вредност), а преосталим делом имовине бесплатно располагао у корист других лица. Овакав закључак произлази из чињенице да је нужни наследник-давалац издржавања стекао имовинска права на основу теретног правног посла, као сингуларни, а не универзални сукцесор, те је бестеретним располагањима оставиоца остао ускраћен за нужни део.

14 Видети: чл. 48 ст. 3 ЗОН.

15 Члан 50 ЗОН дефинише да се под поклоном сматра свако одрицање од права, па и одрицање од наслеђа у корист санаследника, отпуштање дуга, оно што је оставилац за живота

прирачунавања у обрачунску вредност заоставштине: добра стечена уговором о уступању и расподели имовине за живота, поклони учињени у добротворне и друге општекорисне сврхе, мањи уобичајени поклони, као ни вредност коју је оставилац утрошио на издржавања и школовање законских наследника.¹⁶

Нужни део бива повређен оним добротворним правним пословима чија вредност превазилази тзв. расположиви део заоставштине. Приликом одређивања о којим се то правним пословима ради, као примарни критеријум није узета вредност располагања, мада она свакако није без значаја, већ врста правног посла и моменат од када он производи дејство. Због тога се може догодити да нужни део буде повређен и у потпуности намирен из располагања мање вредности, а да располагања која су по вредности већа не дођу под удар закона, ако су била у границама расположивог дела заоставштине.

Првенствено, нужни део бива повређен завештајним располагањима. Полази се, наиме, од тога да се нужни део вређа по дејству најдоцнијим бесплатним правним пословима. Како је завештање правни посао *mortis causa*, завештајна располагања увек се сматрају последњим добротворним располагањима. Нужни део биће повређен и поклонима када поред завештајних располагања и вредност поклона премаша расположиви део. У том случају поклони (један или више њих) учествују у повреди нужног дела само у мери у којој се крећу ван граница расположивог дела заоставштине.

Нужни део може бити повређен и само поклонима које је оставилац чинио. Таква могућност постоји када оставилац није сачинио завештање, или је утврђено да је сачињено завештање неважеће; када су повериоци оставиоца, који имају првенство у намирењу, наплатили своја потраживања из завештајних располагања,¹⁷ као и у ситуацији када је завештањем неком од нужних наследника остављена вредност мања или једнака вредности његовог нужног дела, у ком случају се преостали нужни наследници не могу намирити, ни делимично, из таквих завештајних располагања.

По правилу, нужни део неће бити повређен свим поклонима који улазе у ОВЗ. За разлику од завештајних располагања која, без обзира на број завештања, имају идентичан третман, код поклона је ситуација другачија. Наиме, нужни део најпре бива повређен последње учињеним поклонима (а то ће редовно бити *donatio mortis causa*), и тако редом обрнутим редоследу чињења поклона. Нужни део може бити повређен свим учињеним поклонима само када је вредност доцније учињених поклона недовољна за намирење

дао наследнику на име наследног дела или због оснивања или проширења домаћинства, или обављања каквог занимања, као и свако друго бестеретно располагање.

16 Видети: чл. 49 ЗОН.

17 Арг. из чл. 41 ст. 1 ЗОН.

нужног дела, те ће се нужни део у том случају делимично намирити (допунити) и из вредности најраније учињеног поклона који улази у ОВЗ.

ЗАШТИТА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО ПОВРЕЂЕНОГ ПРЕКОМЕРНИМ ПОКЛОНИМА

Путеви и начини остваривања и заштите права на нужни део бројни су и различити.¹⁸ Правне механизме који стоје нужном наследнику на располагању диктирају околности конкретног случаја, као и чињеница да ли је до повреде нужног дела дошло, или само прети опасност да до ње дође.

Када постоји опасност да нужни део буде повређен услед чињења поклона, нужни наследник, коришћењем различитих правних средстава, може не само исходити намирење нужног дела, већ добити и читав законски наследни део. То се може постићи урачунавањем поклона у законски наследни део¹⁹ и нужни део,²⁰ доказивањем неважности једног или више учињених поклона,²¹ а Преднацрт Грађанског законика Републике Србије предвиђа и могућност опозива поклона од стране наследника због грубе незахвалности поклонопримца.²²

Када је нужни део повређен, у диспозицији нужног наследника је да ли ће своје право реализовати, истицањем захтева у законом омеђеним временским

18 О различитим правним средствима за остваривање и заштиту права на нужни део детаљно: С. Марковић, *Наследно право*, Београд, 1981, стр. 208-222; С. Сворцан, *Наследно право*, Крагујевац, 2006, стр. 183-190; Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2011, стр. 172-187.

19 Детаљно о овом институту: В. Ђорђевић, *Урачунавање поклона и легата (Collatio Voporum) у наследни део*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 16/1976, стр. 339-351.; Н. Стојановић, *Остваривање и заштита права на нужни део урачунавањем поклона и испорука у законски наследни део и нужни део*, Тематски зборник радова „Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије“, Ниш, 2008, стр. 242-246; Н. Стојановић, *Collatio Voporum у савременом праву*, *Правни живот*, бр. 11/2008, стр. 389-410;

20 О урачунавању поклона и испорука у нужни део више: Задор, Андрија, *Урачунавање у нужни део поклона у новцу*, Гласник адвокатске коморе Војводине, 1956; Н. Стојановић, *Остваривање и заштита права на нужни део урачунавањем поклона и испорука у законски наследни део и нужни део*, стр. 246-248.

21 Разлози ништавости правног посла предвиђени су чл. 47, 52, 66, 70 и 103 Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989, 57/1989, „Службени лист СРЈ“, бр. 31/1993, „Службени лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља. Даље: ЗОО). Разлози за поништај рушљивог уговора о поклону предвиђени су у чл. 111 у вези са чл. 56 и у чл. 60-65 ЗОО.

22 Видети: чл. 671 Преднацрта Грађанског законика. Текст је доступан на интернет страници: <http://www.mpravde.gov.rs/cr/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik>. Посета сајту: 05. 11. 2012.

границама.²³ С обзиром да тренутком делације нужни наследник *ipso iure* стиче право на нужни део, истицање и остварење захтева не представља претпоставку, већ последицу стицања права на нужни део.²⁴ Међутим, ако крене путем побијања оставиочевих лукративних располагања, односно наплате новчане противвредности нужног дела, редослед корака које нужни наследник мора предузети законом је одређен.²⁵

Правила у погледу редоследа намирења нужног дела из доброчиних располагања оставиоца дефинише, дакле, законодавац. Сва бесплатна располагања немају једнак третман, већ се успоставља принцип следореда, у том смислу да се нужни део најпре намирује из завештајних располагања, уколико постоји пуноважно завештање, а тек уколико вредност завештајних располагања није довољна, под удар закона доћи ће и поклони.²⁶ Правила о редоследу важе и када се у једној особи стичу поклонопримац и завештајни наследник, као и у ситуацији када је једном лицу у различитим временским интервалима оставилац учинио више поклоне.

Ако завештања нема, или се из завештајних располагања не могу намирити нужни наследници, повређени нужни део биће намирен из поклоњених добара редоследом обрнутим од редоследа којим су поклони чињени, односно сразмерно вредности поклоне, ако је више поклоне учињено истовремено.²⁷ Под удар закона долазе само они поклони који су по вредности довољни за подмирење нужног дела, у мери у којој је то неопходно. Тако ће поједини поклонопримци бити дужни да у заоставштину врате или исплате нужном наследнику на име нужног дела целокупну вредност поклоне, док ће остали поклонопримци то учинити само делимично, или уопште неће учествовати у намирењу нужног дела. Кроз овакво привилеговање поклонопримаца који су поклон примили раније, очитује се интенција законодавца да се у што је могуће мањој мери задира у правна стања која су давно заснована.

23 Право да захтева нужни део има само нужни наследник. Од овог правила ЗОН чини један изузетак. У случају када потомак нужни наследник умре у току трајања поступка за расправљање заоставштине не тражећи нужни део, то право прелази на његове наследнике у року од шест месеци од смрти нужног наследника (чл. 60 ст. 2). Критику овог решења видети код: Н. Стојановић, Н. Крстић, Нека запажања о законском и нужном наслеђивању у праву Републике Србије *de lege lata* и *de lege ferenda*, „Актуелна питања грађанске кодификације“, зборник радова, Ниш, 2008, стр. 227.

24 N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, стр. 228.

25 Слично: *ibid.* стр. 231.

26 Уколико је сачињено више завештања, сва имају идентичан третман, с обзиром да сва производе дејство у моменту делације завештаоца, под претпоставком да касније сачињеним завештањем није опозвано раније.

27 Видети: чл. 56 ЗОН.

За квалификацију да ли је неки поклон млађи или старији, меродаван је моменат када је поклонопримац стекао својину на поклоњеној ствари. Стога ће се поклон за случај смрти увек сматрати последњим поклоном, те ће нужни део првенствено бити намирен из његове вредности.²⁸ Иако и *donatio mortis causa*, као и завештање дејство производи након смрти оставиоца, положај поклонопримца привилегован је у односу на завештајне стицаоце услед чињенице да поклоњена добра не чине саставни део активе заоставштине,²⁹ за разлику од завештајних располагања.³⁰

Поставља се питање да ли оставилац може утицати на редослед намирења између завештајних стицалаца са једне, и поклонопримаца са друге стране, односно да међу поклонопримцима предвиди редослед другачији од законом дефинисаног. Иако у доктрини има различитих мишљења, утисак је да таква могућност не произилази из норми Закона о наслеђивању.³¹ Императивне норме јасно и недвосмислено утврђују редослед поклонопримаца дужника намирења нужног дела, те се овде не може применити аналогија са овлашћењем поговора завештајних наследника или испорукопримаца, које произилази из закона.

У циљу остваривања правне сигурности и извесности у правном промету, законом су предвиђени рокови, по својој природи застарни, у којима се може тражити намирење нужног дела.³² Рокови су објективног карактера, а у зависности од тога којим правним послом је нужни део повређен, почињу тећи од наступања различитих чињеница. Када је до повреде нужног дела дошло завештајним располагањима, нужни део може се тражити у року од три године од проглашења завештања. Када је нужни део повређен поклонима, право на истицање захтева застарева у року од три године од *delatio hereditatis*

28 О дејствима овог правног посла: Н. Стојановић, *Present in Case of Death in our Law, Facta Universitatis, Series Law and Politics*, Vol. 1, 6/2002, стр. 719-726; М. Ђурђевић, Уговор о поклону за случај смрти, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2011, стр. 241-255.

29 У аустријском праву, поклон за случај смрти сматра се саставним делом заоставштине, те сходно томе представља објект из којег се примарно намирују нужни наследници. Д. Ђурђевић, *op. cit.* стр. 239, фуснота 113.

30 У теорији има мишљења да, када се поклоном за случај смрти вређа нужни део, нужни наследник може приговором повреде нужног дела одбити захтев поклонопримца за предајом поклона. *Ibid.* стр. 241.

31 Тако и: Б. Благојевић, *Наследно право у Југославији*, Београд, 1976, стр. 395; Н. Стојановић, *Наследно право*, стр. 182. Супротно: С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, са судском праксом, Крагујевац, 2004, стр. 129.

32 У теорији и судској пракси постоје и мишљења, са којима се никако не можемо сагласити, да се овде ради о преклузивним, а не застарним роковима. И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању Републике Србије*, Београд, 2005, стр. 123-124; Одлука Врховног суда Србије, Гзз. 115/94, од 31. 08. 1994. Наведено према: *ibid.* стр. 125.

поклонодавца.³³ Међутим, ако је нужни наследник учествовао у поступку расправљања заоставштине, а пропустио је да истакне захтев за намирењем нужног дела, биће везан правноснажним решењем о наслеђивању, и више неће моћи да тражи нужни део.³⁴

Начин намирења нужног дела, процесна средства која нужним наследницима стоје на располагању, као и последице намирења, значајно се разликују од тога да ли је природа нужног дела облигационоправног или наследноправног карактера.

Намиривање нужног дела као облигационог права

Законска правила о начину одређивања правне природе нужног дела постављена су као *praesumptiones iuris tantum*, и примениће се ако из завештања не следи што друго. У диспозицији завештаоца је, дакле, како ће бити намирен нужни део нужном наследнику.³⁵ Важећим Законом о наслеђивању као законска претпоставка постављено је да нужном наследнику, на име нужног дела, припада одговарајући новчани износ.³⁶ Вредност нужног дела добија се када се обрачунска вредност заоставштине подели са величином појединачног нужног дела сваког нужног наследника.

Нужни наследник најпре се намирује из заоставштине, тачније оног дела заоставштине који преостане након што потраживања оставиочевих поверилаца буду исплаћена. Када нужни део исплаћују завештајни стицаоци, законом је

33 Видети: чл. 58 и 59 ЗОН.

34 Тако и N. Gavella, V. Belaj, *op. cit.* стр. 232, фуснота 47. Једино у случају када су испуњени услови за понављање поступка по правилима парничне процедуре, нужни наследник би у законским роковима могао тражити исплату нужног дела, али у парници, будући да се оставински поступак не може понављати. Видети: чл. 131 Закона о ванпарничном поступку („Сл. гласник СРС“, бр. 25/1982 и 48/1988, „Сл. гласник РС“, бр. 46/1995-др. закон и 18/2005-др. закон. Даље: ЗВП) у вези са чл. 426 Закона о парничном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011).

35 То несумњиво произилази из чл. 43 ст. 3 ЗОН. Трансформација правне природе права на нужни део из облигационоправне у наследноправну могућа је и на основу одлуке суда, када суд нађе да је оправдан захтев нужног наследника да му на име нужног дела припадне одређени део ствари и права из заоставштине (чл. 43 ст. 2 ЗОН). Видети о томе више: N. Gavella, V. Belaj, *op. cit.* стр. 218. Аутори сматрају да одредба у завештању не може променити природу права на нужни део, прописану императивним нормама.

36 Видети: чл. 43 ст. 1 ЗОН. За разлику од важећег закона, у ЗОН-у из 1955. (чл. 32) и ЗОН-у из 1974, као законска претпоставка било је предвиђено да нужном наследнику на име нужног дела припада одређени део сваке ствари и права из заоставштине. Важећи закон определио се за модерниј концепцију правне природе нужног дела. У прилог оваквом решењу могу се изнети бројни аргументи. Видети. О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 231-232; Ј. Видић, Право на нужни део према Закону о наслеђивању Србије, Правни живот бр. 10/2004, стр. 337.

предвиђена солидарна обавеза свих завештајних наследника и непосредних испорукопримаца.³⁷ У случају да вредност завештајних располагања није довољна, или завештање није ни било сачињено, повређени нужни део обезбеђује се из поклона (44 ст. 2 ЗОН). Обавеза поклонопримаца, међутим, није солидарна, нити је сразмерна вредности поклона, већ је у директној зависности од чињенице када је поклон учињен. Вредност, односно допуну нужног дела, најпре ће бити дужан да исплати поклонопримац коме је поклон најкасније учињен, до висине вредности поклона. Уколико тај износ није довољан, допуну нужног дела извршиће онај поклонопримац који је поклоњено добро стекао непосредно пре њега, и тако редом. Одговорност поклонопримаца-нужних наследника омеђена је вредношћу њиховог нужног дела.

Ако су два или више поклона учињена истовремено, поклонопримци ће исплату нужног дела дуговати сразмерно вредности поклона. У таквој ситуацији износ који је дужан сваки поклонопримац исплатити могао би се утврдити формулом:

$$П_1 * X + П_2 * X + \dots + П_n * X = НД$$

где је П вредност поклона, X - проценат од вредности поклона који треба утврдити, а који би сваки поклонопримац био дужан платити, а НД – вредност нужног дела. Унеколико се ситуација компликује када је поклонопримац нужни наследник, с тим што би се тада за вредност поклона који је њему учињен узела само вредност која премаша његов нужни део.

По правилу, нужни наследник свој захтев за намирењем нужног дела истиче у оставинском поступку, давањем позитивне наследничке изјаве усмерене на добијање нужног дела. Тиме се од суда захтева да утврди да је право на нужни део повређено, колика је вредност нужног дела, новчани износ који нужном наследнику треба бити исплаћен до вредности нужног дела (уколико је нужни наследник од оставиоца бесплатно добио одређену вредност) и колики износ је сваки од дужника дужан исплатити.³⁸

Када је нужни део повређен (и) поклонима, нужни наследник може у оставинском поступку истаћи захтев само против оних поклонопримаца који у поступку учествују. Уколико је нужни део повређен поклонима учињеним лицу које није учесник поступка за расправљање заоставштине, захтев против њега може се истаћи само у парници.³⁹ С обзиром да је редослед намирења нужног дела поклоном, самим тим и редослед истицања

37 Видети: чл. 41 ст. 1 ЗОН.

38 Слично: М. Крећ, Ђ. Павић, *Komentar Zakona o nasljeđivanju*, Zagreb, 1964, стр. 127; С. Сворцан, *Коментар...*, стр. 130.

39 Сматра се да, када је очигледно да се нужни део не може намирити од учесника оставинског поступка (завештајних наследника, испорукопримаца и поклонопримаца), нужни наследник може паралелно са оставинским поступком покренути и парницу према

захтева према поклонопримцима, законом установљен, може се догодити да поклонопримац који је дужан исплатити нужни део није учесник оставинског поступка (нпр. треће лице које је поклон стекло у последњој години живота оставиоца), а да остали поклонопримци јесу. У том случају, нужни наследник да би остварио своје право, мора најпре подићи тужбу против поклонопримца који има примарну обавезу за исплату дуга. Ако захтев управи према осталим поклонопримцима, они могу истаћи приговор непоштовања законом утврђеног редоследа за подмирење нужног дела.

Право на нужни део може бити остварено у оставинском поступку уколико међу учесницима поступка постоји сагласност око висине и начина исплате.⁴⁰ Када се међу учесницима поступка јави спор о некој битној чињеници која се тиче права на нужни део, суд ће решењем странке упутити на парницу да спор реше, а по покретању парничног поступка прекинуће поступак за расправљање заоставштине.⁴¹

Уколико новчана вредност нужног дела утврђена решењем о наслеђивању не буде исплаћена, нужни наследник ће своје потраживање моћи да оствари само у парници, будући да решење о наслеђивању, као декларативна одлука, није подобна за принудно извршење. Облигационом тужбом, кондемпнаторног карактера, нужни наследник ће од суда захтевати да утврди право на нужни део (ако није утврђено решењем о наслеђивању) и да се дужници осуде на чинидбу – исплату новчане противвредности нужног дела.⁴² Када се тужба управља против поклонопримаца, тужени је само последњи поклонопримац, а више њих може бити обухваћено једним тужбеним захтевом само ако је очигледно да вредност последњег поклона није довољна за наплату нужног дела. Рок за подизање тужбе је три године од правноснажности решења о наслеђивању, с обзиром да од тог тренутка рок застарелости изнова почиње да тече.⁴³

Када је нужни део повређен само поклонима, а оставински поступак није ни покренут, или је обустављен, нужни наследник ће и према поклонопримцима који су били учесници обустављеног поступка моћи да захтева исплату нужног дела у парници.

Поставља се питање како суд да поступи када поклонопримац према коме је истакнут захтев за исплатом нужног дела, тражи од суда да уместо

поклонопримцима који нису учесници оставинског поступка, а који ће бити дужни да исплате допуну вредности нужног дела. О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 273.

40 Н. Стојановић, *Наследно право*, стр. 185.

41 Видети: чл. 119 ЗВП. Тужба је декларативног карактера, а у улози тужиоца наћи ће се лице које нужном наследнику оспорава право на нужни део. О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 270-271.

42 Ако ни након доношења осуђавне пресуде дужник добровољно не исплати нужни део, он ће бити наплаћен принудним путем у извршном поступку.

43 О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 271-272.

плаћања новчаног износа врати поклон који је стекао? У ЗОН-у нема нормe која регулише овакву ситуацију. Становиште да овакав захтев суд мора прихватити (без обзира на стање поклоњене ствари), изнето у нашој доктрини, сматрамо погрешним.⁴⁴ Таква обавеза за суд не проистиче ни из једне законске одредбе. Прихватање оваквог захтева могло би бити дубоко неправично према нужним наследницима, нарочито када се ради о стварима које су услед дугогодишњег коришћења похабане, оштећене или чак неупотребљиве. Облигациона природа нужног дела законом је утврђена као правило, а одступања су могућа само вољом завештаоца и одлуком суда, али на захтев нужних наследника, никако не и поклонопримаца. Чини нам се да би изузетак могао постојати само у ситуацији када би се са захтевом поклонопримаца сагласио нужни наследник.

У теорији се указује да се проблем око намирења нужног дела може у одређеним ситуацијама нарочито компликовати.⁴⁵ За потребе овог рада указаћемо само на специфичну ситуацију која може настати проналажењем и проглашењем завештања, након што је нужни део исплаћен од стране поклонопримаца. Наиме, може се испоставити да је завешталац завештајним располагањима намирио нужни део нужног наследника, а и када то није случај, проблем постоји са редоследом дужника облигације нужног дела. Сматра се да би у оваквом случају нужни наследник био дужан да поклонопримцу врати износ који му је исплаћен, и да намирење нужног дела захтева од завештајних наследника и испорукопримаца, као лица чија је дужност намирења нужног дела примарна.⁴⁶

Намиривање нужног дела као наследног (стварног) права

Када је право на нужни део наследноправне природе, нужни наследник има положај универзалног сукцесора, у правом смислу те речи – он наслеђује *in natura*, припада му аликвотни део заоставштине, као и осталим наследницима.

У циљу намирења нужног дела сва завештајна располагања, без обзира када су учињена, каква је њихова природа и обим, редукују се у истој сразмери,⁴⁷ осим када завештањем нису привилеговани неки завештајни наследници или испорукопримци.⁴⁸ Уколико се смањењем завештајних

44 С. Сворцан, Коментар..., стр. 129.

45 Детаљно о томе: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 274.

46 *Ibid.*

47 Видети: чл. 54 ст. 1 ЗОН. О начину спровођења редукације и процентуалном умањењу завештајних располагања када нужном наследнику завештањем није остављено ништа и када му је остављена вредност мања од нужног дела видети: М. Митић, Повреда нужног дела, Правни живот, бр. 12/1955, стр. 8-10.

48 То произилази из чл. 54 ст. 1 *in fine* и ст. 2 ЗОН.

располагања не може намирити нужни део, вратиће се поклони у мери у којој је то потребно, обрнутим редом од редоследа којим су учињени. Поклони учињени истовремено враћају се сразмерно,⁴⁹ према формули коју смо навели. Оставински суд може одлучивати само о враћању поклона који су учињени учесницима оставинског поступка.⁵⁰

Буде ли заштиту свога права на резервисани удео у заоставштини против поклонопримаца морао тражити у парници, нужни наследник ће подићи тужбу (*actio Supletoria*) којом ће побијати поклоне. У том случају, мораће поштовати законом утврђени редослед побијања, те ће тужба бити управљена против последње учињеног поклона, јер нужни наследник нема могућност избора поклона из кога би намирио нужни део.⁵¹ Тужба је кондемпнаторног карактера и њоме се добročина располагања побијају само у мери потребној за обезбеђење нужног дела, а процес реституције зауставља се код оног поклона којим се обезбеђује нужни део. При свему томе, мора се водити рачуна да не дође до вређања нужног дела неког од поклонопримаца чији се поклон враћа.

Када се нужни део намирује из поклона, може доћи до њиховог делимичног или потпуног враћања у заоставштину. До делимичног враћања долази када је вредност поклона већа од вредности потребне за намирење нужног дела, у мери у којој је то потребно да би се нужни део намирио или допунио. Начин на који се врши делимични повраћај поклона зависи од тога да ли је предмет поклона дељива или недељива ствар. Када је предмет поклона дељива ствар, враћа се одговарајући део поклоњене ствари, а уколико је ствар недељива, нужни наследник постаје сувласник на поклоњеној ствари.^{52,53} Уколико учињени поклон целом својом вредношћу превазилази расположиви део заоставштине, поклон ће се у потпуности вратити, и припашће у наследство нужном наследнику који је такав поклон побијао.

Уколико се нужни део враћањем по дејству најдоцнијег поклона не може намирити, у једној тужби могу се кумулирати захтеви и против два (или више)

49 Видети:чл. 56 ст. 2 ЗОН.

50 „Нужни наследник може тражити враћање дара у оставинском поступку само ако је захтјев усмјерен против сунаследника и ако сунаследници добровољно пристају да ствар врате. У противном захтјев за враћање дара може се остваривати само у парници“. Одлука Врховног суда Хрватске, Гж. 40/82, од 23. 07. 1982. Наведено према: Н. Стојановић, Практикум за наследно право, Ниш, 2012, стр. 57.

51 Видети: Пресуда ВСС, Рев. 1717/95, од 15. 04. 1995, Избор судске праксе, бр. 7-8/1996, стр. 37.

52 В. Vizner, О правној судбини нужног дијела у случају одрицања нужног наследника од наследства, Правни живот, бр 6/1967, стр. 285; О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 267. Када се ради о стварима одређеним по роду, враћа се иста количина исте врсте ствари.

53 О правној природи наследничке заједнице видети: Н. Стојановић, Наследничка заједница, Ниш, 2009, стр. 10-14.

поклонопримца, уз поштовање редоследа предвиђеног законом. У том случају, последње учињени поклон вратиће се у потпуности, а следећи само у мери потребној за допуну нужног дела. Сматра се да се тужбом може побијати и раније учињени поклон, без побијања потоњег, с тим да се он враћа само у мери којом се њиме нужни део вређа.⁵⁴ Побијати се могу само они поклони чија вредност превазилази расположиви део заоставштине. Ако је немогуће да се касније учињени поклон врати (због пропасти ствари или инсолвентности поклонопримца), побијање раније учињених поклона којима се оставилац кретао у границама расположивог дела неће бити могуће, те ће нужни део остати ненамирен.

Битно питање које се поставља код намирења нужног дела враћањем поклона јесте питање савесности поклонопримца, с обзиром да од тренутка поклањања до тренутка враћања у заоставштину може проћи дуг временски период, у оквиру кога могу наступити значајне промене у стању поклоњеног добра. Закон као обориву претпоставку поставља да се поклонопримац сматра савесним држаоцем све док не сазна за захтев за враћањем поклона.⁵⁵ Релевантан гранични тренутак не одређује се, дакле, према тражењу нужног дела, већ према сазнању поклонопримца за захтев који је усмерен ка реституцији конкретног поклона.⁵⁶ За чињеницу (не)савесности везују се бројне правне последице.⁵⁷ Овом приликом само желимо напоменути да ће, независно од савесности, у случају отуђења ствари од стране поклонопримца доћи до реалне суброгације, те ће он бити дужан да нужном наследнику преда ствар коју је добио као противвредност.⁵⁸ Међутим, ако је савесни држалац бестеретно отуђио поклоном стечено добро, сматрамо да принцип *bona fides* мора надјачати интерес намирења нужног дела, те да у том случају поклонопримац неће бити дужан да вредност поклона исплати нужном наследнику.

Треба истаћи да се у пракси домаћих судова поклони, којима се нужни део вређа, делимично или у потпуности поништавају (тачније, утврђује се њихова ништавост), са образложењем да су ови правни послови противни

54 О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 266.

55 Видети: чл. 57 ЗОН.

56 Правни положај савесног држаоца регулише чл. 38, а несавесног чл. 39 и 40 Закона о основама својинскоправних односа („Сл. лист СФРЈ“, бр. 6/80 и 36/90, „Сл. лист СРЈ“, бр. 29/96 и „Сл. гласник РС“, бр. 115/2005 - др. закон).

57 О томе детаљно: М. Крећ, Ђ. Рајић, *op. cit.* стр. 121-123; Н. Стојановић, Како се остварује штити право на нужни део, повређено прекомерним завештајним располагањима и учињеним поклонима, стр. 171-174.

58 М. Крећ, Ђ. Рајић, *op. cit.* стр. 122; О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 267; Н. Стојановић, Наследно право, стр. 181.

императивним нормама које регулишу нужно наслеђивање.⁵⁹ Овакву праксу домаћих судова сматрамо погрешном. Разлози неважности једног правног посла морају постојати још у тренутку његовог настанка, што овде није случај. Поклони којима се нужни део вређа пуноважни су правни послови који су произвели дејство. У тренутку чињења поклона не зна се ко ће кога надживети, нити ко ће бити нужни наследници поклонодавца и колики ће бити нужни делови, не зна се ни колика ће бити вредност заоставштине, нити да ли ће бити још бесплатних располагања, свакако ни да ли се учињеним поклонима поклонодавац кретао у границама расположивог дела или не, а није познато ни да ли ће поклон у међувремену бити опозван. Самим тим, не зна се ни да ли ће учињеним поклоном нужни део неком нужном наследнику бити повређен или не. Противни когентним нормама они могу постати тек од момента делације, ако се њима вређа нужни део. Па и тада, питање њиховог опстанка у правном животу поставља се тек уколико неко од нужних наследника, оглушујући се о вољу оставиоца, захтева намирење нужног дела. Уколико нужни наследник не истакне захтев у законом омеђеним роковима, поклони ће „конвалидирати“, тачније наставиће да производе пуно правно дејство. Чак и када је такав захтев истакнут, суд може одлучити да одбије захтев за „поништењем“ завештања или поклона, и да нужном наследнику припадне новчана противвредност нужног дела.

С обзиром да суд о постојању повреде нужног дела не води рачуна по службеној дужности, и да захтев за враћањем поклона могу у законским роковима истаћи само лица која имају непосредан правни интерес, ови правни послови приближавају се рушљивим пословима. Сматрамо, међутим, да ни о томе не може бити речи, јер недостаје иницијална неважност. Такође, код поништења неког правног посла ниште се и све његове последице, што овде често није случај (нпр. савесни поклонопримац из „неважећег“ поклона није дужан вратити плодове и користи које је од поклоњеног добра стекао). Уз то, повреда стриктних норми није разлог рушљивости правног посла.

Из свега наведеног, сматрамо да тужбеним захтевом нужни наследник треба захтевати од суда да утврди да уговор о поклону не производи дејство, у мери неопходној за намирење нужног дела из конкретног доброчиног располагања, а не да, као што је пракса до сада била, захтев буде усмерен ка утврђивању делимичне или потпуне ништавости правног посла.

Намиривање нужног дела из поклона *de lege ferenda*

Два су могућа начина намирења нужног дела за које се законодавац може одредити: да се нужни део намири само из појединих поклона према

⁵⁹ Видети нпр. Пресуда ВСС, Рев. 2757/2005, од 16. 11. 2005. Извор: ParagrafLex; Пресуда ВСС, Рев. 1752/06, од 21. 10. 2006, Избор судске праксе бр. 6/2008, стр. 42, одл. бр. 57.

одређеном редоследу, или из свих поклона, сразмерно њиховој вредности. У нашем праву усвојено је прво решење, с тим што је редослед намирења обрнут у односу на редослед чињења поклона. Овакво решење за полазиште има став да се нужни део вређа тек последње учињеним поклоном/поклонима, те се из њих треба и намирити. У концепту наследноправне природе нужног дела, као што је то био случај у нашем праву до доношења важећег ЗОН-а, овакво решење могло се оправдати и практичним разлозима. Намирење из свих поклона сразмерно њиховој вредности могло би довести до тога да нужни наследници и поклонопримци постану сувласници на свим поклонима, са често малим уделом нужног наследника у сваком од њих. То би значајно компликовало правне односе међу нужним наследницима и поклонопримцима, створило читав низ практичних проблема и нарушило правну сигурност.

Ипак, постојеће решење суштински је неправично. Оно ставља у знатно повољнији положај поклонопримце којима је поклон раније учињен, узимајући у обзир само ту чињеницу као једину релевантну. Став да нужни део бива повређен тек доцније учињеним поклонима и те како је подложен критици. Иако је чињеница да се ранијим располагањима оставилац кретао у границама расположивог дела (што је у тренутку чињења поклона најчешће непознато поклонодавцу, и подложно променама, због могућности измена имовинских прилика до отварања наслеђа), чињеница је и да су ти поклони допринели повреди нужног дела. Да тих поклона није било, најкасније учињеним поклонима нужни део најчешће не би ни био повређен, или би био повређен у мањем обиму. Сви поклони, саобразно својој вредности, доприносе повреди нужног дела. Сматрамо, стога, крајње неправичним да се поклонопримци стављају у неравноправан положај само због тренутка стицања поклона, с обзиром да се често може догодити да последњи поклонопримац изгуби целокупну вредност поклона, а остали своје поклоне у потпуности задрже.

Аргументи којима се могао бранити став законодавца када је нужни део стварноправног карактера, више не стоје у облигационој концепцији нужног дела, која је од доношења актуелног ЗОН-а правило у нас. Оваквим опредељењем законодавца, осим што се доследније поштује воља завештаоца, мање се задире у раније заснована правна стања и побољшава положај поклонопримаца. С обзиром да се поклони (најчешће) више не враћају да би се нужни део намирио, нити се заснивају сувласнички односи међу повериоцима и дужницима нужног дела, сматрамо да би било правично законом предвидети дужност свих поклонопримаца да учествују у исплати вредности нужног дела, сразмерно вредности поклона. Овакво решење одликовало би се правичношћу, све поклонопримце ставило би у равноправан положај, критеријум момента стицања поклона у погледу дужности поклонопримаца да учествују у намирењу нужног дела био би елиминисан, а за основни критеријум узела би се вредност поклона. Такво решење било би и логично, с обзиром да се мера повреде нужног

дела и утврђује вредносно у односу на обрачунску вредност заоставштине, самим ти и у односу на вредност поклона.

Закључна разматрања

Регулама које уређују установу нужног дела непосредно се ограничава слобода завештајних располагања, а делимично и слобода уговарања. Настојећи да вољу оставиоца субординира интересима нужних наследника, а у намери да оставиоца спречи да добротним располагањима *inter vivos* изигра интересе нужних наследника, законодавац предвиђа могућност да нужни део буде намирен и из поклона које је оставилац чинио током живота, јасно дефинишући правне путеве који у том смислу стоје на располагању нужним наследницима.

Према постојећем решењу, повређени нужни део се намирује само из оних поклона чија вредност превазилази тзв. расположиви део заоставштине. При томе, намирење нужног дела у новцу или *in natura* поклонопримци не дугују сразмерно вредности поклона, већ је између поклона успостављен принцип следоредности, у смислу да намирење нужног дела дугују најпре поклонопримци који су поклон најдоцније стекли, и тако редом обрнутим од редоследа чињења поклона. Овакво решење одише значајном дозом неправичности, јер се њиме очигледно у неравноправан положај доводе поклонопримци који су примили поклон најближе тренутку смрти поклонодавца. Овом решењу могло би се наћи оправдање у концепту наследноправне природе права на нужни део, прихваћеном у раније важећим законима, с обзиром да би се услед делимичног враћања свих поклона у заоставштину зарад намирења нужног дела, значајно компликовали правни односи међу нужним наследницима и поклонопримцима, и тиме угрозила правна сигурност. Настојећи да изложимо критици постојеће решење законодавца, које раније поклонопримце ставља у знатно повољнији положај, и потпуније штити њихову правну позицију, а нарочито имајући у виду да је у актуелном ЗОН-у као правило одређено да се нужни део исплаћује у новцу, изнели смо аргументацију да би се *de lege ferenda* требало усвојити решење којим би се нужни део намиривао из свих поклона који чине обрачунску вредност заоставштине, сразмерно вредности поклона.

Сагледавајући ставове домаће јудикатуре у вези намирења нужног дела враћањем поклона, указали смо на погрешну праксу домаћих судова у погледу утврђивања делимичне или потпуне ништавости поклона којим се нужни део вређа, са аргументацијом да су таква оставиочева располагања противна когентним нормама које регулишу нужно наслеђивање. Имајући у виду да разлози неважности једног правног посла морају постојати још у тренутку његовог закључења, што овде није случај јер се у тренутку чињења поклона не зна да ли ће њиме бити повређен нужни део или не, изнели смо став да тужбеним захтевом нужни наследник треба захтевати од суда да утврди

да уговор о поклону не производи дејство, у мери неопходној за намирење нужног дела из конкретног добродиног располагања, те да се и судска одлука мора кретати у том правцу, а не ка утврђивању делимичне или потпуне ништавости правног посла.

Резиме

Право на нужни део може бити повређено прекомерним завештајним располагањима и/или поклонима. Законодавац дефинише постојање повреде нужног дела на непотпун и недовољно прецизан начин. У том смислу неопходно је кориговати законску норму, како би се обухватили сви могући случајеви повреде нужног дела. Повређени нужни део ће бити намирен из поклона само ако завештања нема, односно када не производи дејство, или ако је вредност завештајних располагања недовољна за намирење нужног дела. Нужни део може бити намирен само из поклона који улазе у обрачунску вредност заоставштине, и то оних чија вредност прелази границе расположивог дела заоставштине. Поклонопримци су по правилу дужни да вредност нужног дела исплате у новцу, а биће дужни да поклон врате у заоставштину само уколико је то предвидео завешталац, или је одобрио суд на захтев нужних наследника. Погрешно је становиште домаћих судова којима се утврђује ништавост поклона којима се вређа нужни део, због непостојања иницијалне неважности правног посла, већ би у будуће судови требали доносити одлуку којом се утврђује да уговор не производи дејство, у мери неопходној за намирење нужног дела. Критикујући као изразито неправично решење законодавца по коме се нужни део из поклона намирује не у зависности од вредности поклона, већ према редоследу обрнутом пријему поклона, изнели смо став да би у будуће требало предвидети намирење нужног дела из свих поклона који чине обрачунску вредност заоставштине, сразмерно њиховој вредности.

Novak Krstić, LL.M.
*Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Niš*

***Protection of the Right to Forced Portion Violated by excessive Donations
in the Serbian Legislation de lege lata and de lege ferenda***

Summary

The right to forced portion may be violated by excessive testamentary distributions or donations which the decedent has made in his lifetime. In that case, forced heirs are entitled to request the settlement of their forced portion. The Inheritance Act provides a detailed regulation on the stages in the proceeding for the protection of the forced portion. As a rule, the forced portion is first settled from the testamentary dispositions; in case the testamentary disposition amount is insufficient, the forced portion is settled from donations. In this paper, the author discusses the settlement of the forced portion from donations under the law of obligations and contract law. The author identifies some disputed issues pertaining to the role of gifts in the violation and settlement of the forced portions, and provides a critical analysis of the current legal solutions. In an attempt to address some of the disputed issues, the author suggests some new solutions de lege ferenda for settling the forced portion from donations.

Key words: forced portion, donations, testamentary disposition, violation, protection of forced portion

